Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 3 (9988) | 1976 чылдың январь 6, вторник | 1925 чылда үнделеттингеи | Өртээ 2 коп.

1976 чылдың дүжүдүнге

ЧУРТТУҢ ТАРААЖЫЛАРЫ КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮҢҮҢ ҮНДЕЗИНИН САЛЫП ТУРАР. СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ КЫШКЫ СЕПТЕЛГЕ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫП ТУРАРЛАР.

Куйбышев районнуң «Украина» колхозу машина-трактор парыгын хову ажылдарынга РОСТОВ областа бирле дугаарында белеткеп дооскан. Ында 20 тракторну, 20 комбайнны, хөрзүн болбаазырадыр, чаштырылга машиналарын шуптузун септеп доозупкан.

ВОЛГОГРАД областың механизаторлары партияның XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир бүгү-ле техниканы шуут белен болдурарын шиитпирлээннер. Септелгени индустриалдыг арга-биле кылырга, ол ажылды шапкынчыдып, шынарын улам экижидер. Оон ачызында амга чедир эрткен чылдың чогуур үезинде турганындан бир муң ажыг комбайнны хөйну септеп алганнар.

АЛТАЙ крайның ажыл-агыйларында бар-ла бүгү чаштырыкчыларны, культиваторларны болгаш ескедаа технияны бүрүн белеткеп дооскан. Он-он заводтар болгаш чүс-чүс мастерскаялар септелге ажылын кылып турар. Механизаторлар аразында тракторларны шуптузун март 20-ге чедир септеп доозары дээш социалистиг чарыш калбарган.

«Сельхозтехниканың» КУЙБЫШЕВ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ салбырларында күчүлүг К-700 тракторларны шууштурулга аргазы-биле септелгеде киирген. Областың 20 районнарында ол машиналарның техниктиг хандырылга чердерин тургускан.

АДЫГЕЙДЕ «Сельхозтехниканың» Гиагин район каттыжыышкынының специалистери септеттинген машина санынга-ла магадылалдың паспортун берип турар. Машиналарны кезектер аайы-биле септээр, мурнакчы дуржулганы нептередир чорук чедиишкинни хандырып турар. Оон түнелинде эрткен чылдың төнчүзүнде турганындан дыка хөй — бүдүн-чартык муң тракторларны болгаш комбайннарны септээн.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуул!

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАНЫ— ЧОННУҢ ПЛАНЫ

ХОЙЖУЛАРНЫҢ СӨЗҮ

Ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер сорулганы Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжулары салып, ону тоску беш чылда чедиишкинниг күүседир дээш кызымак ажылданнар. Күш-ажылчы тиилелгелерин чедип алган эвээш эвес хойжулар бар. Чижээ, Ондар Аяк-Хээ тоску беш чылда төрээн колхозунга 1925 хураганны өстүрүп, 3750 кг дукту кыргып бээр, хойнуң генгилдезин ортумактан күчүлатпас хүлээлгени алган. Аглаг-бойдус таарымча чок болза-даа, аныяк хойжу оглуле аазаан сөзүн күүседип шыдаан. Олар эрткен беш чылда 1469 хураганны доруктуруп, 4080 кг дукту колхозунга дужаганнар. Хойжулар Куулар Калдар-оол тоску беш чылда 1479 хураганны, 3960 кг дукту, Монгуш Ырыш 1612 хураганны, 4660 кг дукту ажыл-агыйга өстүрүп, дужаганнар.

Үстүнде хойжулар СЭКП-нин XXV съездизиниң күш-ажылчы эвлүүзүнге киришкиннээн, чүс хойдан-на 100 хураганны менди өстүрерин, хой бүрүзүнден-не 2.7 кг дукту кыргырын хүлээнгеннер.

О. САЙЫН.

ХАРЫЛЗААЧЫЛАР ХҮЛЭЭНГЕН

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдүрииниң кол угланыышкыннарының» деп СЭКП ТК-ның партиянын XXV съездизинге төлевилелин Кызыл хоорайның харылзаа белдириниң коммунистери цехтериин болгаш харылзаа салбырларының удуртукчу активтери-биле каттышкан хуралынга тавыжып чугаалашкан.

Хоорайның харылзаа Белдири 9-ку беш чылдың доозукчу чылында боттарының күжениишкинниг ажылының түнелинде бүдүрүлгенин 5 чыл планын тарифтиг оруда талазы-биле онаалдазын декабрь 20-де 100,7 хүү күүседкенин рапорттааннар.

Үк төлевилелди танывыс тура, харылзаа белдириниң коллективи автоматтыг телефон станциязының ажылын улам экижидерин, чамдык хол-биле кылыр ажылдарны механизастарын, почта чедирилгезинин, телеграф цехтериниң ажылдарында бар четпестерни чайладырын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидерин хүлээнгеннер.

С. ӨЛЗЕЙ.

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

СЭКП Төп Комитединиң пропаганда болүү Москвадан Тыва АССР-де чедип келген. Олар январь 10-га чедир республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунга лекциялар номчуур сорулгалыг. Ол болүктү СЭКП ТК-ның Пропаганда кылдызининиң инструктору Григорий Антонович Куторжевский удуртуп чоруур. Ол боду «Социал хөгжүлдениң программазы болгаш чоннуң амыдырал-чуртталгазының деңнелии улам бедидери» деп темага лекцияны номчуур. Ол болүктүң кежигүнү, РСФСР-ниң Күрпланының кылдыс эргелекчизи Павел Иванович Смагин «Онгу беш чылда экономиканың хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп лекцияны чонга сонуургадыр.

РСФСР-ниң «Билиг» нитилелиниң лектору Геннадий Иванович Аменитский делегей байдалының дугайында лекцияны номчуур. Дүүн Политчырыдыышкын бажыңынга ол болүктүң киржикчилериниң лекцияларын республиканың болгаш Кызыл хоорайның активи дыннаан. Январь 6-ның хүнүнде олар Кызылдың үлетпүр будүрүлгелериниг болгаш Улуг-Хем районнуң төвүнге, дараазында хүннерде Тандының, Барыын-Хемчиктиң, Бии-Хемниң, Каа-Хемниң төптеринге лекция номчуурлар.

ЭКИ ДООСКАН

«Сельхозтехниканың» Бии-Хем салбырының септелге мастерскаязы тоску беш чылдың сөөлгү чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан.

Доозукчу чылдың эгезинде алдынган уткуштур планын олар декабрьның 20-де бүгү көргүзүглер талазы-биле күүседкен. Пландан ажыр продукция 9 муң рубльге будүрүнген, 12 муң рубльге сайгартынган, күш-ажылдың будүрүкчүлүү 4 хуу өскен. Ол чедиишкиннерин коллектив партияның XXV съездизинге турасказаткан.

Будүрүлгениң хоочуннары— слесарь-моторист Владимир Иванович Тропин «Тоску беш чылдың шалыпчызы», слесарь Николай Лазаревич Грибачев, токарьлар Владимир Агапович Гопоненко болгаш Евгений Николаевич Конрухов олар «1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектери-биле кызымак ажыл-ижи дээш шаңнатканнар.

СЭКП Төп Комитединиң партияның XXV съездизинге 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүриниң кол угланыышкыннарының дугайында төлевилелин коллектив улуг сонуургал-биле чугаалажып турар. Продукцияның шынарын улам экижидериниң, ону будүрерин көвүдедириниң талазы-биле иштики курлавырларны ажыглаарынче коллективтиң кичээнгейи угланган. Бар арга, курлавырларын санап көргеш, септенчилер 1976 чылда пландан ажыр 2,5 муң рубльдиң продукциязын будүрер болгаш сайгарар, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 4 хуу өстүрер, будүрген продукциязының 80 хуузун баштайгы негелде өзүгаар хүлээдириниң аргазы бар деп дугурушкан.

Эзлчеглиг XXV съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир мастерскаяның септекчилери онгу беш чылдың баштайгы чылының ийи айының планын күүседирин хүлээнгеннер.

М. ЧЕРНЫЙ,
республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелейинде килдис начальниги.

ЧАА КАФЕ

Нызыл хоорайның чаа тутунуп турар дөртүү микрорайонунда беш каът чурттарга бажыңының ядакы өрээлдеринде кафе ажыттынган. Ону «Молодежное» — «Аныяктарныы» деп адаан. Маңаа бир угда 72 кижи чемненип болур. Мында чаа хевирниң дериг-херекселдерин эккеп салган. Ак-хар, хыраа ышкаш чайынналыр дээвиирлер өрээлдерде тургусчан мрамор шывыглыг баганалар-биле чүүлдежип турганзыг апаар.

Ол чемненилге черинии аныядканчыларын аныяктардан тургусчан. Оларның ажылын хоочун повар З. Малахова удуртуп эгелээн. Декабрь 31-де маңаа Чаа чыл байырлалының кежээзи болган.

Бистиң корр.

Рапорттаар эрге дээш

ФЕРМАДА ИШ

Катыылыг даанның ужунда «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүт-бараан фермазының саанчылары аразында социалистиг чарыштыг, кожазында «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазы-биле база чаржып турарлар. Сөөлгү ийи чылда Суг-Кажааның найыралдыг коллективи түгле чарыш салган кожаларын ажып келген эвес, а район иштинге фермаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле тудуп келген.

Эрткен чылың ферманың коллективи районга күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алган. Ферма сүт сааллазының талазы-биле беш чыл планын 4 чыл 9 айларда күүседкеш, пландан ажыр 26,5 муң рубльдиң продукциязын берген. Беш чылда ферма ортумаа-биле бир инекten 1625 кг сүттүг саап, чүс баш инекке онаштыр 87 бызааны камгалап алган ийикпе, пландан ажыр 1250 центнер сүттүг саап, 52 бызааны артыкка камгалап алганнар. Үк коллектив онгу беш чылда ам-даа хөй сүттүг саарын болгаш күрүнеге дужаарын хүлээгеш, эрес-соруктуг ажылдап турарлар.

Саанчылар ам партияның XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш чаршыты калбартып турар—ажыл экижип орар. Ажыл-иштинг чедиишкинериниң чажыды ында ажылдап турар кижилерниң кызымак күш-ажылындан, ажылды эки организастаанындан, быжыг эп-найыралындан кол хамааржын келген. Күш-ажылчы кижилериниң дугайында каш чижектер бо:

Ферма эргелекчизи Сарыглар Назын-Байыр, ында партбөлүк удуртукчузу Райса Куулар коллективти езулуг башкарып, кижилерни коммунистиг күш-ажылга өөредип, ажылдың организакчылары болуп турар.

Моңгуш Министиң ады районнуң саанчыларының мурнуку одурууңче дүрген кирип, бодунуң беш чыл планын эрткен чылдың февральда күүседипкеш, район чемпиону болуп берген. Беш чылда 141.155 кг сүттүг саап, планын 126 хуу күүсеткен.

Коммунист Сарыглар Каратты фермада саанчы бүрүзү мактаар. Ол он ажыг аныяк саанчыларны ажылга өөреткен, бодунуң кызымак күш-ажылынбиле өскелерге үлегерлиг. Коммунист ындыг болур ужурлуг.

Александра Сарыглар иезиниң соон салган, изин басхан саанчы. Комсомолчу кыс ам саанчылааш 6 чыл ажып турар. Баштай ол иезиниң инектерин сагжып турган, а сөөлзүреди оларны үлээп алган. Ам ол фермада мурнакчы саанчы болуу берген.

Сүт-Кажаа сүт-бараан фермазында улуг кадарчы Сарыглар Дикчит-оол ам инек малдазаш 20 чылдың нүүрүнде кирген. Чаңгыс фермага мынчага дээр кадарчылап келгеш, саанчыларның инээм суду чегей-дир, инээм эки оттаваан, эки чем чивээн-дир, инээм чиде берген дээш сөстерин дыңнап корбээн. Ол ам ат-сурагдыг кадарчы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, Ленинчи юбилей медальдың болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

Сарыглар Ашак-оол машиназынга сүттүг куткаш Кызыл-Мажалыкта сүт заводунче халтар. Кыжын, чайын сүттүг чидирүг болгаш үрелиишкин чок чедирери база харыысалгалыг ажыл. Ынчалза-даа аныяк чоланы ам он чыл чыгыы сүт соортүп, ферма коллективиниң болгаш совхозтуң дирекциязының мактальчы чаалап алган.

Суг-кажаачылар ам кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткелди коргүскен. Мал чемин камнап, саар инектерин тускай чемгерин, дларга чем хайындарып бээр, чаа кормоцехти ажыттырга киирген.

Суг-Кажаа фермаңың ажылнышчилерин иитиниң малының кыштаглаашкынын үлегерлиг эрттирер, партияның ээлчеглиг съездизин күш-ажылчы белекterлиг уткуур дээш демниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: саанчы М. Мичис фермаңың кызыл-булукуда.

М. ХОЮГ-ООЛ.

Баштайгы хүннерде

Республика найысылалының будүрүлгелери онгу беш чылдың бирги чылының баштайгы күш-ажылчы хүннерин чедиишкиннерлиг эгелээн. Кызылдың түүйбу заводу январьның үш хүнүнде 84 муң кезек түүйбуну будүрген.

Даараныга комбинадында ээлчеглер, бригадалар аразында база ындыг чарыш калбарган. Даараныкчылар чаа чылдың баштайгы үш хонуунда 7 муң рубльдиң продукциязын берген. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ажылчыннары ажылче үнген бир хүнүнде 300 кубометр ажыг дилиг материалдарын белеткээн.

Кызылдың автосептелге заводу онгу беш чылдың чүгле бир хүнүнде безин дөрт муң ажыг рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол хүнден агелээш ында цехтер съездиге алдар кылдыр бедик шынарның чарыжын калбартырыңче кирген. Оларның эрткен дөрт хүнүнүң ажылының түңү 12 муң рубль ашкан.

Найысылалды сүт продуктулары-биле хандырарын күдулаттас сорулганы сүт заводу салган. Оон цехтеринден баштайгы тонна сүт продуктулары Кызылдың садыгларынче кирген. Оон ниити түңү 250 тонна ажыг. 4 муң ажыг рубльдиң хлеб болгаш хлеб-булочка кылыгларын хлеб заводу сайгарган.

ЧУРУКТА: Кызылдың даараныга комбинадының мурнакчы даараныкчызы Рая Сумбаа бо чылдың продукциязын белеткээнинииң үезинде.

О. ОХЕМЧИИ.

ШАХТЁРЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрези ажыглалга киргеш, ажылдан эгелээниден бээр оттулар чүүл казып тыварын беш катап көвүдеткен болгаш чаа эгелээн онгу беш чылда хөмүр-даш казарын чылда-ла сес чүс муң тонна чедирер. Ону чаа техниканы ажыглалга киирип турган чедип алыр: улуг күштүг экскаваторларны, чаңгыс угда чеден беш тонна чүк сөөртүр күчүлүг машиналарны көвүдедир, чер казарының технологиязын чаартыр.

Хөмүр-дашчылар тоску беш чыл планын 1975 чылдың июль 23-те-ле күүседкен. Ноябрь 27-де база бир күш-ажылчы тиилелгени чедип ап —тоску беш чылдың сөөлгүзүнүң бүгү техника-экономиктиг көргүзүглерин долузу-биле боттандырган.

Разрезтиң шахтёрлары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге төлептиг ужуражырының социалистиг чарыжынга киришпишаан, мурнунда алган турганы хүлээлгеге немештир ам-даа 25 муң тонна хөмүр-дашты сайгарар, пландан ажыр 180 муң рубльдиң продукциязын будүрер деп шиитпирлээн.

Будүрүлгеде шаг-үени мурнаан шалыпчылар хөй. Экскаваторлар машинистери Н. Древяников, Н. Андрианов, Л. Кузнецов, чер үттээр станоктар башкарыкчылары К. Куулар, И. Шевела, чолаачылар П. Фирсов, С. Федченко олар ай, квартал, чыл планнарын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

Шахтёрлар чаа чылдың баштайгы хонуктарында дыка хөй тонна хөмүр-дашты республиканың янзы-бүрү булуңнарынче чүдүрүп чоруткаш, онгу беш чылдың бирги чылының баштайгы айын база-ла күш-ажылчы чедиишкиннер-биле эгелээн.

Н. ГЛАДЫШКИНА,
«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң кол экономизи.

АЖЫР КҮҮСЕДИП ЭГЕЛЭЭН

Улуг-Хем райпозунуң найыралдыг коллективи бүгү көргүзүглер талазы-биле тоску беш чылдың планныг онаалдаларын 1975 чылдың декабрь 10-да-ла чедиишкиниг күүседкеш, СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш 450 муң рубльдиң бараанын пландан ажыр садарын хүлээнгеп бис. Ол хүлээлгевисти съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседиринииң бүгү аргаларга бисте бар.

Чаа чылдың баштайгы хонуктарындан эгелээш-ле бистиң мурнакчы садыгжыларывыс планнарын ажыр күүседип эгелээн. Шагаан-Арыгда Галина Морозова эргелекчилээн топ гастрономнуң садыгжылары, Чодураа суурда аъш-чем бараанныр магазининиң садыгжызы Севилбаа Седип, чаа Шагаан-Арыгда Иргит Содунам олар январьның баштайгы беш хонуунуң хүн бүрүзүнүң планын 140—150 хууга күүседкеннер. Ынчаргаш бистиң Улуг-Хем райпозунуң ажыл-ишчилери онгу беш чылды күш-ажылчы бедик көргүзүглер-биле эгелээн.

Р. АБРАМОВА,
Улуг-Хем райпозунуң баштаар черииниң даргазы.

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙНИ—КЫШТАГЛААШКЫНЧЕ

«Шынның» рейдизи

Нантиниң малының кыштаглаашкынын чогумчалыг чорударының организастыг болгаш практиктиг хемчеглерин Чөөн-Хемчик районнуң партия, совет, ажыл-агый органнары ап чорудуп турар. Мал кыштаглаашкынының байдалыбиле танижар дээш «Шынның» рейд бригадазы чамдык ажыл-агыйларга барып, кыштаглаашкын чорудулгазының эки талаларын демдеглевишаан, дүвүренчиг четпестерин илереткен.

Нииниң малының кыштаглаашкынын «Искра» колхозта чүгээр. Бода болгаш шээр малдың бүгү турлагларында кажааларшы, чаш мал доруктурар черлерни таарымчалыг белеткээн. Малчынарның базыңнарын база өглерин чылыглаан. Турлаг бүрүзүнде малга бээр чылыг сүт бар, мал чемнери бүрүн чедирттинген. Учет-отчёттуг чүрүмчүдүп экижидип турар. Арыг-Бажы, Кызыл-Хавак фермаларының ажылнышчилери сүт саалдазын көвүдедир, малдың ажаалдазын экижидер дээш бар аргаларны ажыглап турарындан сүт саалдазы кудулаваан турар. Ынчангаш колхоз декабрь 16-га чедир күрүнеге 307,3 тонна сүттүг садып, планныг онаалдазын 122,9 хуу күүсеткен. Немелде онаалда-биле кады алырга, колхоз пландан ажыр 57 тонна сүттүг саткан.

Девискээринде одар-белчиири таарыы «Большевик», «Чыраа-Бажы» совхозтар Тес-Хемниң Ак-Чыраада кыштаглар тутказ, бода малдың элээн каш коданнарын ынаар сайгара кыштаглаткан. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң девискээринде Өзен-Орүк деп черде шээр малга күрлавыр кылдыр ийи кыштагны «Чыраа-Бажы» совхоз тутказ. Ол ышкаш күрлавыр кыштагларны «Сүт-Хөлдүң» Ишкин салбыры хойжуларга белеткээн. Мал чемниң күрлавырын бижыглавры-биле «Искра», Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтар, «Большевик», «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтар механизастаттынган бригадаларны Ак-Чырааже чоруткан болгаш хынгыыш белеткелии үргүлчүлеп турар.

Районда мал кыштаглаашкынында шыңгыы четпестерниң уламчылап турары рейд үезинде илерээн. Кормоцехтер тудуушкунуң дүргедедип, оларны ажыглалга кииргеш, малды чымчаткан чем-биле азырагар дугайында СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалының күүселдези багай боттанып турар. Районда «Большевик» совхозта кормоцех ажылдап турар. А СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң чүгле чоокку үеде чаа ажыглалда киргеп. «Искра», Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарда, «Сүт-Хөл» совхозта кормоцехтериң техниктиг дериишкини, чамдык чедир кылыышкын доозулбаан. Ол дугайында Чадаананың «Сельхозтехника» салбырының № 453 КМК-ның удуртукчулары В. Бологин, В. Кан-оол бууруузуп бот-боттарынче чүүй кагжып турар.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа, Ак-Тал-Аксы, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы, Ленин аттыг колхозтуң Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермаларында кыштаглаашкын байдалын дүвүренчиг деп болур. Кара-Чыраа биле Шык-Бажында инектериң, молдургэ бизаларының ажаалдазы багай. Сүт саалдазының үчеду сандаргай. Саар инектерни доктаамал чемгерилгеге тургузарын «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы фермазы боттандырып турар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы фермазы ажылды мынзаар организастаза-даа, оон эки түңнел болдунмайын турар. Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарның фермаларында инек, бызаа кажааларын одаваын турар. Мал суттарылгазы доктаамал эвес. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Булуң-Терек фермазында саанчылар, кадарчылар улуг оңгардан силосту чүктеп турар.

Чамдык ажыл-агыйларның шээр болгаш бода мал кыштагларында ам-даа чедир кыштынмаан чүүлдер хөй. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң чамдык коданнарының кыштаглаашкынында таарымча чок, чедир кылдынмаан чүүлдер чайлаттынмаан. Хөндергей салбырның шээр малы суг ишпейи турар. Цистерналар суг чылыдарынга таарыштыр тургустунмаан. Оон хараазы-биле суг сөөртүр машинадан малчынар боттарының ижеринге ей суг ап турар. М. Мокроолдуң малдаан 150 баш хунажынары чер одарлап турар. Ында чүгле ийи тонна сиген дүжүрттүнген. Концентрат чок. Ол коданга совхозтуң мал эмчилери октябрьдан бээр келбээн. Дүзалакчы кадарчы И. Даваа егде чурттап орар, а кол кадарчы Хөндергей суурдан боттанган кээп турар. Ында кылып ап болгу дег бажыц соцга, шалазы чок турар. Чаңгыс кыштагда Сат Чылбак биле К. Мартылдайның малдааны ийи кодан төрүүр инектериниң кажаазы эки-даа болза, мал чеми ында чедиртинмээн. Инектер оолдап эгелээн, ол хирезинде бызаа чемгерер чем чок. Чаш бызаа дорукгурар кажаа белеп эвес, чылыглаттынмаан. Цистерна чок, ынчангаш инек соок хем суу ижип турар.

— Бодум эки турам-биле бо чылын малчынаап, 380 баш хураган хүлээп алдым. Сиген эвээш дужүрттүнген. 30 хиреин азырап тур бис. Ноябрьдан бээр 12 хураган өлген, кептерин союп кагдым. Мал эмчилери-даа келбес чүве-дир. Маңаа келген даргалар эмчилер кеддиртирии аазап-ла турар. Мал эмчилери оода-ла айда ийи удаа кээп тураа—деп, М. Шыырап хомудалын алереткен.

Хөндергей салбырның малчынарры одаар чүүл-биле багай хандырылгалыг. Тускай почтачы чок болганы-биле малчынар солун албастаан, совхозтуң Хайыракан салбырының малчынарры «солуннарны озаалдап ап турар.

Оң-ла салбырга хамаарыжыр Хайыраканда кодан инек чер одарлап турар, хүжү хиреллиг. Оларның кажаазының ишти доң. Одарже эртен орай үндүрүп турар. Оон ажаакчылары М. Араптаң, М. Чылбак-оол ол коданның ажаалдазын экижиперинче сула сагыш салып, багай ажылдап турар. 500 ажыг баш хураган (эр-кызы холушкак) малдаан С. Дамба-Сүрүң-де азыраар ужурлуг арган 100 ажыг хураган бар, ында чем, дүс чок. Хураганның дүгү дүжүп турар. Хой дүгү дүжер чорук ол коданнарда бар. Чаңгыс-Хөдында 136 молдурга ажаакчызы О. Кадыг-оол соок өгде чурттап орар. Ында кашдаа бажың бар. Оон бирээзинге малчынны кыштадыр арга турган. Хойжу М. Күцгаала мал чеми шуут чок. Чаш хураган кажаазы белеп эвес.

Мал чемниин чарыгдалынга учетту шыңгыырадыр, камналганы экижидер айтырыгны совхозтуң чамдык малчыннары үнелевейн турар. Чамдык шээр, бода мал кадарчылары нииниң малының чемни төтчеглээр, хүү малынга чиртир фактылар бар.

Бора-Хөлде бода мал ажаакчызы С. Херел-оол 160 баш инекти эки ажаап турар. Ынчалза-даа сигенни малга төтчегледип, сараатты мөөгүлеидир чидиргин алган. Оон-биле кожа С. Доржукай 109 молдурганы ажаап турар. Оон сиген, саваңы база төтчеглээшкинде. Эш Доржукай багай ажаагаш, 16 молдурганы өлүргеп.

Мал кыштаглаашкынының чорудулгазында шыңгыы четпестерни чайладыр, малчын кадрлар-биле ажылды экижидер, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш ажылагылаар удуртукчуларны, партии, профэвилел, комсомол организациялары, кедээ Советтер шиитпирлиг хемчеги алыры негеттинип турар.

«Шынның» рейд бригадазы:
Б. МОҢГУШ, районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору, **С. КАРА-САЛ**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы, **А. БАЗЫР-ООЛ**—кедээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринии болгаш шынарының талазы-биле күрүнеииң районда кол инспектору, **М. СЕВЕН,** «Шынның» корр.

ХҮН АЙТЫРЫЫНДА— КОЛЛЕКТИВТИГ КЕРЭЭ

Көдээ ажыл-агый болган белеткелдер ажылчыннарының база албан-хаакчыларының профэвилелиниң Тыва обкомунуң IV пленуму болуп эрткен. Анда коллективтиг керээлерниң күүселдезинге хамаарыштыр «Өөк» совхозтуң ажылчын комитединиң даргазы А. Д. Санчай биле «Кок-Тей» совхозтуң директору А. И. Ломаев оларның иletkелдерин дыцнап чугаазашкан.

«Кок-Тей» совхозтуң коллективи тоску беш чылдың планныг онаалдаларын бүгү көргүзүглер талазы-биле хуусаа бетинде боттандырган. Дөрт чыл болгаш он айларның дургузунда дагаа чуургазы бүдүрелиниң планы 115,4 хуу, сүттүг —102,3 хуу, тараанының — 102 хуу күүсеттинген. «Өөк» совхоз беш чыл дургузунда күрүмеге тараа дужаар планын 127 хуу, сүттү 100 хуу, дүктү 101,7 хуу болгаш эът планын 85 хуу күүсеткен. Шак бо чедиишкиннерде коллективтиг керээлерниң ачызы улуг. «Кок-Тей» совхозта администрация болгаш профвилел организациязы коллективтиг керээлерниң пунктуларының күүселдезин чогуур өйүнде хынап турар. Хыналдының түнелдерин будурулгениң азыраарының аайы-биле ажылчын коллективтерниң хуралдарынга чугаалажып, клеретпинген четпестерни чайладыр талазы-биле хемчегларни дарый ап келген. Ынчангаш бо коллективте коммунистиг, күш-ажылдың шалыпчыларының саны безин 110 ашкан.

«Өөк» совхозта байдал оон өске. Совхозтуң администрациязы болгаш ажылчын комитеди коллективтиг керээни будурулге онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириңге ажылчыннарны мобилизастап турар чугула документ кылдыр үнелеп көрбейн турар. Оон түнелинде эрткен чылдың он бир айларының дургузунда 219 ажылчын хемчеп алдыртқан болгаш сес кижи ажылындан үндүртпеген. Совхоз бо чылын мал болгаш чер ажыл-агыйының продукциязын будурер болгаш күрүнеге садар планын күүседип шыдаваан.

Профэвилел обкомунуң IV пленуму 1976 чылда коллективтиг керээ чарарын чугула ажыл-агыйжы-политиктиг хемчеп деп корбүшаан, «Кок-Тей», «Өөк» совхозтарның ажылында четпестерни дарый чайладырын ол ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш ажылчын комитеттеринден негээрни шиитпирлээн. Коллективтиг керээде айыттынган хүлээлгелериниң күүселдезин чедип алыр талазы-биле шиитпирлерни пленум хүлээп алган.

К. ОЮН.

ХОНАШТАРДА, ТУРЛАГЛАРДА

Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхоз кышка удур белеткелди бо чылын эки чоруткан. Ылаңгыя совхозтуң Бисче-Тей салбырында Ооржак Калындуу удурткан хойжу бригадада байдал эки. Салбырда 22 коданда төрүүр 530 хойга тарып боозадылга эки чоруттунган. Катмылыг, Улуг-Үзүк, Уттуг-Хая, Алаш, Ак деп черлерде 48 тонна сигенни, 36 тонна сеңденны, 34 тонна суланы, 6 тонна дусту сөөртүп чедирген. Төрүүр коданнарда 44 кураган кажаазын тудуп, ында сигчаларны кылган, кургат одекти белеткеген.

Кадарчылар Борис Куулар, Монгуш Бүрүн-оол оларның хойлары оолдап эгелей берген. Чаш хураганнарның ажаалдахайгаралы эки. Чидиряг чок.

Малды кыштан мекли ажырар соруланы салып, ыжык черлерге немелде кыштагларңг кылган, чамдык коданнарны олче көжүрер деп турар. Чамдык кадарчыларның аразынга дуржулга солуштуруп, практиктиг семинарны эрттиреринге база планнап турар.

Хой оолдаашкыны эгелей бергенде кодан бүрүзүнге сакманиктер немежи бээр. Салбырда тускай эртемнигler айыткан хүшеринде кадарчыларны кезип, боттуг дузаны чедирер. Ол ышкаш автолавка хандырыгленип үүктелгирбейн чорударын совхозтуң директинязы райпо башкарар чери-биле дугуржуп алган.

Т. САРЫГЛАР.

ГРАФИК ЁЗУГААР

«Торгалыг» совхозтуң төрүүр хою үжен кыштагга кыштагдап турар. Кажаалариниң септелгези эки. Иштн чылы. Ам мал чеминиң сөөртүлгези чоруп турар. Кыштагларда 2150 тонна сигең, 62 тонна комбикорм, 20 тонна дус, 180 тонна погаи суланы дүжүрген.

Хойжулар чурттаар бажыңнарны чүгайлаан, хураганнар кажааларын эдс дерип кылган. Совхозтуң малчыннары чайын 12—15 тонна сигенни тус-тузукка кезип белеткээш, хонаштарында чедирип алгылаан. Өвүр район Советиниң депутады Сагаан-оол Кара-ыс, мурнакчы хойжулар Киров Хокпеп-оол, Доңгак Анай-оол, Олег Доржу, Ома Адыя, Николай Чаг-оол олар кыштың эки белеткелдиг уткаан. Олар кажаа-даа, бажың-даа септелгезин, одектй белерин, көржец хоорарын боттарыл кылып алган.

Совхозтуң төп салбырында шиитиниң малын сүг-биле хандырарын доктаамал чорудуп, ону кыштагларга чедирер автомашиналарның чолачылары график ёзугаар ажылдап турар.

Хойжу бригаалар төптеринде кызыл-булуңнар дериттинген, чүзүр-бажыңнар ажылдап турар. Кыштагларда сула, комбикорм, дус бар.

Н. ДАМДЫП.

ХОЙЖУЛАРЖЕ КӨРНҮР ХЕРЕК

1975—76 чылдың кыжынында Дуржулга станциязынга 22600 хой кыштаар. Оон ишкиде төрүүр 10000 хой 16 кодаида тургустуунган. Станцияның малчыннарынга бо чылын сенгеп чүүл төрүүр хойларның эрте оолдээры болур. Моон мурнунда чылдарда хой оолдаашкыны март—апрель айларга таварыжып турган болза, бо чылын ол кампания январь айны сөөлүүредир массалыы-биле мегүзүр.

«Бистиң малчыннарывыс бо эрткен 1975 чылда багай эвес ажылдаан. Ылаңгыя күрүнеге дук салар планны олар чедишкиннг — боттандырган. Хойжу Монгуш Дадар-оол бир хойга опаштыр 5500 грамм дүктү кыргып ап, малчыннар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Оюн Кызыл-оол, Оюн Сыдап-оол оларның көргүзүглери база кончуг эки болган.

Бо кыш кончуг нарын байдалга эртерин билгеш, бистиң хойжуларывыс кышка удур шыдаар шаа-биле белеткеген. Моон мурнунда чылдарда бистиң малчыннарывыс өдек белеткевейн келген. Чүге дээрге, тараа-быдаанны дүжүдүр шимбей болуп, савай чылыга четчип турган. Бо чылдың оныа байдалын өөренип көрбүшаан, хойжулар 5-тен 10 тонна чедир өдекти кижи бүрүзү белеткээн.

Малдың баш санын өстүрериниң планын Дуржулга станциязынын чедишкиннг күүселдиг келген. Хойнуң баш санын өөрүп турар болганда, кажаа-хораа база пежир үжүрлүг. Ындыг турбуже сөөлүг чылдарда кажаа-хораа чүгле түттүмайн турар эвес, а харын бар кажаалардың септелгезин тудугжулар кончуг багай чорудуп турар. Энир чылы кажаазының септелгези багай кылдынганындан хойжу Сартыыл Лопсан күрүнеиң төс малын оскүнүп чидирген. Чүге-ле ийик, бо дүрөнчүг факт станцияның удуртукчуларынга улуг өөредиг болбайн барган.

Төрүүр хойда малчыннарның байдалы муи-не чүгээр. Арыык хойда малчыннарның барык дөгерези өглерде кыштап турар. Дөртку бригаланы долганзыр дөрт кыштаг бар. Дөгерезиниң чэнында бажыңнар бар, шынаала-даа хойжулар өглериңде чурттап турар. Чүге дээрге бажыңларның септелгези кылдынмаан, түүйбу чедишпес деп чылдагаанаашаң, печкалар салбаан. Арыык хой кадарчыларындан Оюн Хунажык кымны мурнай кыштагже көжүп келген. Бажыңның септелгези кылчып бээрин ол бригадирлерден чеже-даа дилээп. Соок дүшкүже анда кым-даа дузалаваан. Эвээш түүйбу чорудуптарга. Оюн Хунажык бажыңга эвес, өөнге бичии суугу салдырын алгаш, ам-даа ында чурттавышаан.

Айыткан четпестерни чайладыры ам-даа орай эвес. Малчыннарга таарымчалыг байдалды тургузуп бээр болза, чыл чеже-даа берге бол, олар ниитиниң малын мени кыш ажырып шыдаар деп бүзүрээр мен.

Д. ЧООДУ.

Дүүн хүнзедир болгаш бо хондур улуваныңдан Часкалдың характары ала-чайгаар-ла шимдинип, харын-даа карак чивеш аразында удумзурап каап чораан. Холдары болгаш буттары көжүп калган, даашшимээнге кулактар үүктелган. Ынчалза-даа ол сөөлүг дилиндектерни бир аай төндүрүптерин кызып чораан.

Сөөлүг метрлер. Олар кажангызындан-даа берге ышкаш «сагындырган. Чүге дээрге Часкал пат турупкан. Хүн-дүн дургузунда трактурга силгидиин кээрге, ынчанмайн канчаар. Оода-ла бичии када-даа аналаолурар эвес; андазынның хөрзүнү канчаар андарып чоруурун хайгаараар дээш дангаар

хая көрнүр, трактурну база башкарар, ол аразында оон оожумнай азы дүргедей бөрин таарыштырар, моторнуң ажылдаарын хынаар.

Часкал андарган черинин кыдыында көктүг ширикче уне халдып келгеш, трактурун дораан-на ожүр базыпкан. Кабинадан дүже халаш, ам-на херлип-көстүп, эдээн каш сула шимчээшкиннер кылган. Андарган черинин мырынай кыдыынан эгелээн чаш шеттиг халыларның чыды кижини айдыап турар. Ында-мында кушкаштарның мыжыраажы рының тааланчыны аажок. Эдээн өрүлеп келген—хаяа бажы араи четкелек хүннүң каранның чылын! Бүгү боду сулаарап, шагырай берген уругну бойдустуң бо байдалдары өпейлеп, чоорту-ла «чыргал» сүзүг аппарган.

Ынчалза-даа ону ындыг-ла үр болбаанда машинэ даажы оттурупкан.

— Часкал, Көк-Тейге республиканың механизаторлар конкурузу болурун утпадың ыңнаан, даарта-ла болгай. Бо черинни сонгузу хүн чедир андарар болган-дыр сен ийин. Ам Кызылче халдың орар бис, белеткен че—дизе-ле совхоз директору болу бө. Ам канчаар, үйгузу кээп, шаа үстүп, ажылынга тыртылың түрза-даа, директорунуң сөзүнден эртпээн. Мындыг таварылга анаа ийи-чаңгыс эвес болган, аңаа ол пат-ла чанчыгын калган.

«Чон караа көскү...» Сески класстың чаа дооскан Часкалдың трактурга ушкажыпкан чоруп турары, суурга туржук бүгү колхозка дораан-на дыңналы берген. Ынчалза-даа оон чогум чүге ында чоруп турары, дорту-биле чугаалаарга, ол он чедилепкен кыстың трактористей бергени ол бе азы аңаа-ла; селгүүстеп чоруп турары ол бе дээрзин үзе чугаалаптар кижи тывылбас болган. Улустуң хөй кезии даап догаштырар азы «дидирдидирге» алзып орар, мындыг. «Трактористер курузун доозуп алган, ам чаа трактор кээрин манап турар уруг дээни кай» дижир-даа улус бар. «Школада база ындыг чүвени өөредип турар дивейикпе, ынчангаш ынчап тур ыйнаан» деп-даа чугаа турган.

Часкал бирде Байыртының, чамдыкта Парың-оолдуң трактурунга олуруп, оларга дузалажып чайлаан. Ол оолдар Часкалдың акылары чүве-дир. Ынчалза-даа олар дүнмазын

„АДЫ АРТ АШКАН...“

кушкаштарның мыжыраажы рының тааланчыны аажок. Эдээн өрүлеп келген—хаяа бажы араи четкелек хүннүң каранның чылын! Бүгү боду сулаарап, шагырай берген уругну бойдустуң бо байдалдары өпейлеп, чоорту-ла «чыргал» сүзүг аппарган.

Ынчалза-даа ону ындыг-ла үр болбаанда машинэ даажы оттурупкан.

— Часкал, Көк-Тейге республиканың механизаторлар конкурузу болурун утпадың ыңнаан, даарта-ла болгай. Бо черинни сонгузу хүн чедир андарар болган-дыр сен ийин. Ам Кызылче халдың орар бис, белеткен че—дизе-ле совхоз директору болу бө. Ам канчаар, үйгузу кээп, шаа үстүп, ажылынга тыртылың түрза-даа, директорунуң сөзүнден эртпээн. Мындыг таварылга анаа ийи-чаңгыс эвес болган, аңаа ол пат-ла чанчыгын калган.

«Чон караа көскү...» Сески класстың чаа дооскан Часкалдың трактурга ушкажыпкан чоруп турары, суурга туржук бүгү колхозка дораан-на дыңналы берген. Ынчалза-даа оон чогум чүге ында чоруп турары, дорту-биле чугаалаарга, ол он чедилепкен кыстың трактористей бергени ол бе азы аңаа-ла; селгүүстеп чоруп турары ол бе дээрзин үзе чугаалаптар кижи тывылбас болган. Улустуң хөй кезии даап догаштырар азы «дидирдидирге» алзып орар, мындыг. «Трактористер курузун доозуп алган, ам чаа трактор кээрин манап турар уруг дээни кай» дижир-даа улус бар. «Школада база ындыг чүвени өөредип турар дивейикпе, ынчангаш ынчап тур ыйнаан» деп-даа чугаа турган.

Часкал бирде Байыртының, чамдыкта Парың-оолдуң трактурунга олуруп, оларга дузалажып чайлаан. Ол оолдар Часкалдың акылары чүве-дир. Ынчалза-даа олар дүнмазын

САЯН ГЭС-тиң тудуунда

ӨРҮМНЕКЧИЛЕР

Саян-Шушенск ГЭС-тиң солагай талазы онгарының тудуун кылырын «Гидротускайтудугнуң» Владимир Федорович Потаповка удурткан өрүмнекчилер бригадазы эгелээн. Тудугнуң ол башгайгыларының темпизи хүн келген тудум бедип орар.

Эрткен чылдың декабрь 14-те 20 өрүмнээр станоктар ажылдап турган болза, чаа чылга уткуштур оларның саны 50 апарган.

ЧУРУКТА: В. Потаповтуң бригадазында өрүмнекчилер (солагай талазындан): Георгий Никонович Романов, Игорь Михайлович Кумка.

КАҢНАКЧЫ

Саян-Шушенск ГЭС-тиң Карлов кызаазында тудуу-шалыпкын темпбиле чоруп турар. Сергей Коленковтуң бригадазының кежигүнү, электроканнакчы комсомолчу Николай Базанов эрткен чылдың октябрьда болган төөгүлүг болуушкун—Енисейни боорунга киржир аас-кежиктиг болган.

Амгы үеде үк бригада бетон ажылдарын кылып турар.

ЧУРУКТА: комсомолчу Николай Базанов.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотолары.

ДЕМНИГ ИШТЕ

Декабрь айны шалыпчы ай кылдыр чарлааны-биле Ак-Довуракты тудугжуларында ажыл-иш улам хайныккан. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээн ажыглалга киирер дээш тудугнуң хөй-хөй мурнакчы бригадаларын, республика иштинден болгаш оон-даа өске областар, хоорайлардан келген бригадаларны мында быжыглаан.

Данзырык Калдар-оолдуң бригадазының ат-сураа бүгү Тывада билдингир. Олар амгы хүннерде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээниң артынчы продуктулар чайладыр галереязының хөделдиринчи станциязының тудуунда ажылдап эгелээн. Мында олар ыяш-биле янзы-бүрү белдирлер дуглап, галереяны соңгалап, эрес-соруктуг ажылдап турар. Сарыглар Мандаш, Арапай Очур, Данзырык Сарыг-оол олар мурнакчы ажылдап турарын бригадир мактап чугаалай-дыр.

Ол-ла станцияның аданы надында бир өрээлде кезек уруглар-ханалар будаан, а эр улус оон шаңазынче бетонхоюдуг кутказын бир демниг ажылдап турлар. Шеверлекчи кыстарның йында 4 хүн ажылдап турарын бригадир Клара Ензак чугаалады.

Кэш-ла хонуктар дургузунда олар боттарынга алган хүлээлгезин күүседип, станцияның бүгү өрээлдерин штукатурлап, будуп, чугайлаан. Ниитизи-биле шеверлел ажылдарын кыска хуусаада доосканнар.

Бо шеверлекчи комсомолчуаныяктар бригадазы тургустунгандан бээр үш чыл четкен. Ан-Довуракта оларның кылышпаан ажылы чок.

Бригадир Клара Ензак мында 1967 чылдан бээр ажылдап турар. Оон 13 кижилиг бо бригадазы кол корпустуң № 14, 54 бедиктерингe шеверлел ажылдарын кылганнар. Шеверлекчи кыстарның моон соңгаар кылыр ажылдарын сонуургаарымга, бригадир мынча дей-дир:

— Мында ажылдарны чоонку хүннерде дооскаш, № 17 галереяда шеверлел ажылдарын кылыр бис. Бистиң ажылырысты саадады бээр чоруктар база бар-дыр. Ылаңгыя хоюдугну озалдадып бээр таварылгалар чаңчыл болган. Ол ышкаш энергия бээри чамдыкта саадай бээрдир.

Ол-ла каътта «Дөң-Терезин» совхозтан мында ажылдап келген Куулар Хажытоолга удуртkан солдар бетонхоюдуг кудуп, эрес ажылдазыннар. Оларның аразында назы-хары дегүй берзе-даа, аныяктардан дудак чок ажылдап турар бир акыйдан атсывын, келген черин сонуургал айтыра бердим.

— Эрзинден келген кижи мен. Мында келгеш ам 10 ажыг хона бердим. Алыс бодум тудугжу кижи болганымда Бугу-эвилел ужур-дузалыг тудугже улус чорудуп турарын дыңнаваш, чедип келгенин бо. Кыска үеде-даа болза, үлүүмну киирип, улус тудугну көрүп, магадап, мурнакчы тудугжуларның арга-сүмезин өөренип, ажылдап тур мен—диди. Ол — Чылбакай Яисынович Дунип болду. Мындыг эки-турачыларны хөйүг-биле адап болур.

Х. МОНГУШ.

КОНТРОЛЁРЛАРГА ШАҢНАЛДАР

1975 чылда улусчу контроль органының ажылынга идепкейлиг киришкен болук активчилерни Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитеди шаңналдарын шаптырлээн. Оларның аразында улусчу контроль бөлүктериниң даргалары, постулар удуртукчулары, активчилери бар. Ол ышкаш улусчу контроль ажылын солуннар арынарынга, телевиденигe, радиога доктаамал дамчыдарынга идепкейлиг киришкен «Шын», «Тувинская правда» солуннарның, Телевиденнe болгаш радио комитединиң ажылдакчылары шаңнаткан.

Шаңнатканнарның аразында Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар инспектору И. А. Гэляе, Кызыл-садгының № 9 магазинниң улусчу контроль бөлүүнүң даргазы В. И. Иванова, Таңды районда С. К. Токтеттыг совхозта улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы В. Г. Ширяев, Кызыл рн. йоннуң «Тере-Хөл» колхозта улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы Б. Н. Таная болгаш өскелер-даа бар.

Башгайгы үдээда 31 кижини шаңнаан. Оларга хол, хана, стол, шактарын, фотоаппараттарны болгаш өске-даа тускаалдыг белектерни тывыскан.

Ч. ОЙДУПАА,
Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң инспектору.

делегей БО ХҮННЕРДЕ

ЧАА-ЧАА СОРУЛГАЛАР

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп төлевиделин хөй-хөй чурттарның хөй-ниитизи болгаш солдунары делегейге улуг ужур-дузалыг документ кылдыр көрүп турар.

УЛАН-БАТОР. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевиледи-биле моол улус улуг сонуургал-биле төмөжүп турар. Ол болгаш, делегейге улуг ужур-дузалыг, эртем талазы-биле хандыр кылган документ-дир деп, МАР-ның Сайыттар Нөөделдиниң даргазының орадакчызы Күрүненің плән комиссиязының Даргазы Д. Содном СЭТА-ның корреспондентизиниле беседазынга чугаалаан. Ында СЭКП-ниң ленинчи чиңгине шугуму: бүгү-ле чүүлдү тайбың хөрүзинге, бүгү-ле чүүлдү улустарның чаагай болгаш аас-кежиктиг болурунга — деп сорулга эң-не төдаргайы-биле көстүп турар. Ажыл-агыйы болгаш культура тургузуушкунуга күш-ажылдың будуруккүүдүн улгаттырын, эртем-техниктиг дешилгенин шаңнаныышкын тургаш, бүдүрүлгенің ажыктыг чоруун белеткөп, оон шыналарының талазы-биле коргузүлгелерин эскижилгенің талазы-биле кажчаар-даа ажыл улуг сорулгаларын СЭКП ТК-ның төөгүлүг документтинде айтыкал деп, Д. Содном онзагар демдеглээн. Онзу беш чылда Совет Эвилелиниң Чөөн талазы районнарының экономиктиг күүг-шылалын улам улгаттырарынче улуг кижизиңейни салган. Ол хемчеглер МАР-га базалаа чүгүле ужур-дузалыг, чүге дээрге олар МАР биле ССРЭ-ниң аразынга чаңчыл болган хады ажылдажыгаш улам хажыладып, кадбартырынга улуг идиглиг болур.

ПРАГА. Бо беш чылда совет экономиказы хөгжүдериниң төлевилели дээрге, делегейге ужур-дузалыг программа болурун Чехословакиянның «Люд» солуну бижээн. Ол программаны боттандырар чорук марксизм-ленинизминиң өөредиинге чүгүле салыышкынны киирип, коммунизмни тургузарының дүржулгазын материал-техниктиг базазын улам байлаткылдар.

Совет коммунистериң болгаш бүгү совет улустуң экономиктиг программазы социалистиг тургузуутуң күштүүнүң дугайында. Совет Эвилелиниң, оон ленинчи Коммунистиг партияга удуртkан ажылчы массаларының өндүрүлүг болгаш төнмес арталарының дугайында хереглеп турарын ол солун демдеглээн.

БОНН. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның парлаан төлевилелинде айтыткан чаа беш чылдың планының кол-кол угланыышкыннары хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң тайбың чүткүлүүн дугайында, оон удуртукчуларының тайбыркаш салым-хуузунуң талазы-биле, совет улустуң чаагай амыдыралының талазы-биле улуг сагыш салып турарының дугайын кереглеп турар-дыр деп, Демократчы эртемденнер Эвилелиниң каттышкан баштаар черинiң кежигүү П. Кайзер медеглээн.

Ол төлевилелди СЭКП-ниң съездизиниң ажыттырарының эрык кезектер-биле хандырылга бэлгай. Эрткен чылдың июнь айда үш дугаар ховутрактор бригадазындан блогун солуур шимчедикчи бадырган. Ол ам-даа ында чытпыраан. Оон ужуи совхозтуң чаа трактору ажылдавайн анаа турар. Ол ышкаш эрткен күзүн 4 тараа комбайны септеп бээр бооп аазаап, оларны база-ла кылбаан.

Д. ДАНДАР,
септекчи.

Шинчилекчилер

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Тываның комплекстиг геология экспедициязының Олег Безруковка баштаткан геологтар болуу Чөөн-Хемчик районнуң Чыраакы девискээринге 1972 чылдан бээр шинчилел ажылдарын чорудуп келгеннер.

Олар эрткен сезонда Кулук-Дүжер деп чериң казымал байлактарын шинчилээннер. Дүржулгалыг геологтар Л. Дончик, О. Безруков олар аныяктарга арга-дүржулгазын дамчыдып турлар.

М. МОНГАЛ.

Дж. Фордтуң интервьюзу

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Форд Чаа чылда интервьюзунга делегейниң дүшкүүрдүг чоруун чавырылдырарының перспективаларынга хамаарыштыр мынча деп чугаалаан. Бистер чавырлыышкынның чорудулгазын — оон барын Берлин талазы-биле 1971 чылдагы дөрт талаалыг дугуржулгазы-биле, стратеттиг чепсегленнишкиннерни кызыгаарлаарының айтырыгларының талазы-биле баштайгы үе-чадада чугаалажмышкынарның хемчээлериниге чедип алдынган ол дугайында дугуржулгалар-биле, ядролуг потенциалдың хөгжүлдезин кандыг-бир чергези-биле кызыгаарлап турар дугуржулгалар-биле болгаш өске-даа чүүлдерbиле кады анализтеп көргеш, бистер боттарывыстың күжениишкиннеривистен ойталаарының орнунга, харын ол күжениишкиннерни дегийт үргүлчүлээр ужурлуг бис деп ынчаар бодаар кижи-дир мен.

Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң аразында ханы идеологтуг чөрүдээлер туруп турар дээрзин хүлээп көөр ужуралуг бис деп, президиат демдеглээн. Совет Эвилели болза шериг болгаш яндустрия талазы-биле бистер ышкаш ыңдыг улуг күрүне-дир дээрзин билир ужуралуг бис. Кажан хевек ыңдыг улуг салдарлыг болуп турар ийи улуг күрүнеге хамаарыжып турда, ол ийи чурттарның эрге-ажыктарынга дүгжүп болурун барымдаалаваш, дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр сорулга-биле болдунар чүүлдерге конфронтациядан чайлаар сорулга-биле болгаш бүгү делегей үндезининге харылзааларны экижидер сорулга-биле кады ажылдааны дээрге.

Болур деп турар соңгуда кампаниязы-биле холбаштыр чурттуң иштинде политиктиг ыйыдыышкын президентиге болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынын оон көрүп турарынга салдар чедирер бе дээн айтырыгга харылавышаан, Дж. Форд мынча дээн: бир эвес америк улус чавырлыышкынның ол артык күштүг чоруктарын угаазылалдыбыле көөр чүве болза, ол анаа удурлаанмас, харын-даа ону деткинр апаар деп бодап тур мен, политика талазы-биле алырга, чавырлыышкындан ойталаарын иеген турар кандыгдаа кандидат түңнелинде барын бөйлаар деп санап турар мен.

Ангола хамаарыштыр дыка хөй айтырыгларны президентиге халган. Чижээ, Ангола ажыглаары-биле даштыкы хөлезилеенникчилерни белеткээрин АКШ боттандырып турар бе деп оон айтырган. Каттышкан Штаттар даштыкы хөлезилеенникчилерни белеткевейн турар деп, Дж. Форд бадыткаан, мынчалзажок АКШ Анголада болуушкунар-биле холбаштыр хөрецилерни чарыгдап турар дээрзин хүлээп көрген. Даштыкы хөлезилеенникчилерни белеткээрин АКШ акшаландырып турар бе дээн дөрт айтырыга харындаарындан Дж. Форд ойталаан, бис өске чурттар-биле кады хөделип турар бис деп медеглээн.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

ГАВАНА. (СЭТА). Анаа Кубаның Компартия ТК-ның Бирги секретары Революстуг чазактың Премьер-министри Фидель Кастро Кубаның Коммунистиг партиязының бирги съездизинге киришкен Франциянның Коммунистиг партиязының төлөзлериниң баштыңы ФКП-ның Чиңгине секретары Жорж Марше-биле ужурашкан.

Найыралдыг, чылыг байдалга болган ужурашкынының үезинде олар ийи партияның ажыл-чорудулгазының дугайын бот-боттарынга чугаалап бергеннер. Ол ышкаш делегей байдалының чамдык айтырыгларын база көргеш.

УЛУГ ЧЕДИИШКИННЕР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестин хосталга шимчээшкинниң эрткен чылда делегейге хамаарышкан чедиишкиннери оон социалистиг чурттар-биле, каяда-даа каттышпаан болгаш африка күрүнелер-биле харылзаалариның улам бижиженнишкинден тодаргай кестүп турар деп, Палестинаны Хостаар организациязының политиктиг кадзынның удуртукчузу Ф. Каддум айда чугаалаан.

КНО-ның Кол Ассамблеязының XXX сессиязы сионизмни сөөк-язы ылгаарының болгаш дискриминациянның база бир хевири кылдыр бүрүү шаап, көргеш төөгүлүг резолюцияны үдээп алган. Ол ышкаш Палестинаны Хостаар организациязының КНО-ның чөөнкү Чөөнчүк айтырыгы көөрүнге бүрүн эрге-биле киржириниң дугайында КНО-ның шиитпири Палестин улустуң база бир улуг тиилелгези боон турар.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Порту хоорайда Куштоош кара-бажыңның болгаш Лиссабондан ырак эвестe Кашнаш кара-бажыңның чанында болган таварылга-биле холбаштыр Португалияның Чепсектиг Күштериниң Кол штабының медеглелиында парлаан. Үстүнде кара-бажыңнарда ноябрь 25-тиң бодуушкуннарының соонда тутkан офицерлерни болгаш сержаттыларны хоруудазыны билдингир болгай.

Январь 1-де португали жандармнар хоругдаттырганнарны хостаарын негээн чыскаалчыларны боолап турганы база билдингир болгай. Ынчан үш кижи өлген, алды кижи балыг-ла чүгүле ужур-дузалыг, чүге дээрге олар МАР биле ССРЭ-ниң аразынга чаңчыл болган хады ажылдажыгаш улам хажыладып, кадбартырынга улуг идиглиг болур.

ПРАГА. Бо беш чылда совет экономиказы хөгжүдериниң төлевилели дээрге, делегейге ужур-дузалыг программа болурун Чехословакиянның «Люд» солуну бижээн. Ол программаны боттандырар чорук марксизм-ленинизминиң өөредиинге чүгүле салыышкынны киирип, коммунизмни тургузарының дүржулгазын материал-техниктиг базазын улам байлаткылдар.

Совет коммунистериң болгаш бүгү совет улустуң экономиктиг программазы социалистиг тургузуутуң күштүүнүң дугайында. Совет Эвилелиниң, оон ленинчи Коммунистиг партияга удуртkан ажылчы массаларының өндүрүлүг болгаш төнмес арталарының дугайында хереглеп турарын ол солун демдеглээн.

БОНН. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның парлаан төлевилелинде айтыткан чаа беш чылдың планының кол-кол угланыышкыннары хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң тайбың чүткүлүүн дугайында, оон удуртукчуларының тайбыркаш салым-хуузунуң талазы-биле, совет улустуң чаагай амыдыралының талазы-биле улуг сагыш салып турарының дугайын кереглеп турар-дыр деп, Демократчы эртемденнер Эвилелиниң каттышкан баштаар черинiң кежигүү П. Кайзер медеглээн.

Ол төлевилелди СЭКП-ниң съездизиниң ажыттырарының эрык кезектер-биле хандырылга бэлгай. Эрткен чылдың июнь айда үш дугаар ховутрактор бригадазындан блогун солуур шимчедикчи бадырган. Ол ам-даа ында чытпыраан. Оон ужуи совхозтуң чаа трактору ажылдавайн анаа турар. Ол ышкаш эрткен күзүн 4 тараа комбайны септеп бээр бооп аазаап, оларны база-ла кылбаан.

Д. ДАНДАР,
септекчи.

ҮЕЗИНДЕ КЫЛГАН БОЛЗА...

«Шамбалыг» совхозтуң механизаторларының мурнунда кол сорулга — техника септелгезин шалыышкын чорудары болуп турар. Онгу беш чыл бүдүүлгениң ажыктыының болгаш шынарның беш чылы болганда, совхозтуң механизаторлары чаа чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп, ажылдың шынарынче кол кичээнгейни салырын шиитпирлээннер.

Эрткен чылдың дөртkү кварталында совхозтуң механизаторлары 20 тракторну, 20 сеялканы, 3 комбайнны болгаш көжүт машиналарын септеп, белеткээр планын чогуур үезинде бүрүн доосканнар. Ам бирги кварталда септээр ужуруглуг тракторларны кылып киripкен.

Септекчилер ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Оон түңнелин он хонгаш-да үндүрерин доктаатkан. Чарыштың тиилекчилеринге Күжүгет Эрес-оол, Александр Монгуш, Донгак Быстан, Ховалыг Борбак, Донгак Кызыл-оол олар санадып, үргүлчү-ле шаңналдыг чөлерни эгелеп келгеннер.

Совхозтуң механизаторлары чүгле техника септээри-биле кызыгаарлаттынмайн, боттарының билиг-мергежилиин бедидер түр курстарда өөренип турарлар.

Ынчалзажок Кызыдың «Сельхозтехника» каттыжышкынында чедирген совхозтуң 4 трактору ам-даа септеттинмээн. Арыг кезектер-биле хандырылга бэлгай. Эрткен чылдың июнь айда үш дугаар ховутрактор бригадазындан блогун солуур шимчедикчи бадырган. Ол ам-даа ында чытпыраан. Оон ужуи совхозтуң чаа трактору ажылдавайн анаа турар. Ол ышкаш эрткен күзүн 4 тараа комбайны септеп бээр бооп аазаап, оларны база-ла кылбаан.

Д. ДАНДАР,
септекчи.

ЧАРЫШТЫГ МАГАЗИННЕР

Совет кижиниң эрткен беш чылда коммунизм тургузуушкунунда чедип алган чедиишкиннери кончуг улуг. Бо хүннерде кайда-даа кижи бүрүүг съезд мурнунуң чарыжынга киржип, планынга немей бедиткен хүлээлгелерни ап, сорук кирген ажылдап турар.

Чаа чылдың бүдүүзүнде Кызылдың үлетпүр баразаннарының чамдык магазиннериниң ажылдап турарын, план күүседези, бараан саарылгазы канчаар чоруп турарын, садыгжыларның кандыг соруктуг ажылдап турарын сонуургадым.

Кайы-даа магазинге кире бээрге, чараш кылдыр шиметтинген, чаа чыл шинчи киргеn, садыгжылар база-ла хөглүг, көдүрлүүшкүнүүг, хей-аътыг ажылдап турарын магададым.

Хоорайның «Саян» аттыг универсалдыг магазинин кезээде хөй кижи хайныр турар, ажыл-херээ улуг магазин. Чаа чылдың бүдүүзүнде магазинниң иштин база-ла оттар чайнаан, сылдыс кыпкан, өнза чараш ойнаарактар, деримшкиннер-биле корүшүүг кыдыр шимеп кластаан, чамдыкта көрүп турарга төөл орнында-да келген ышкаш сагындырар болду.

Магазинниң «Профсоюзтың булунундан» кайы салбыр кандыг план алганын, кымның мурнуку одуругда ажылдап турарын болгаш оон-даа өске мындыг одуруглар бар: «Саян» аттыг магазинниң садыгжыларының хөй кезии шалыпкын, эрестиг ажылдап турган, беш чыл планын декабрь 1-де-ле күүседишкен. Оларга галантерия салбыры (эргелекчизи Л. Лапкина), тураскаал белектер салбыры (В. Сандай), үктар садар салбыр (Л. Ондар) болгаш өскелер-даа хамаржыр.

«Саян» магазинде шагдан тура ажылдап келген, дагдыныкчы хүлээдгени ап алгаш, боттарының мурнакчы дүржулгазын аныяктарга күзелдии-биле дамчыдып берип турар хоочуннар эвээш эвес. А. Черепахина, Г. Лукьянова, Н. Хунажык, М. Саая, товаровед Е. Аракчаа олар ондашкан ажылын эки билир, байлак арга-дүржулгалыг садыгжылар болур.

Универмагта 26 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, 38 кижи ол бедик атты чедип алыр дээш туржуп турар.

«Саян» биле чарыштыг «Детский мир» магазин СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур база-ла бедик күш-ажылчы тура-соруктуг ажылдап турар. Оон 6 салбырында 30 ажыг садыгжы чонга бараан болуп, садыгның бедик культуразы дээш социалистиг чарышты калбарткан. Эки ажылдыг салбырларга Л. Хайдып бригадирлээн трикотаж кылыглар салбыры, Н. Бараның өөлдар хеви садар салбыры, Е. Коршунованың уруглар хевиниң салбыры санаттырын, чарыштың негелделерин чыл эгезининден тура кызымак күүседип келген. Товаровед Т. Донгак, садыгжылар Д. Иргит, Н. Барыбина, А. Боброва, Т. Калзан ышкаш мурнакчыларынга коллектив кежигүнүнери чоргаарланыр.

Бо магазинде шупту салбырлар баразанны садыш алыкчы боду шилип алыр арга-биле каш чыл улаштыр ажылдап келген.

— Бистиң магазинде өскелерге үлегерлиг ажыл-ишчи салбырлар бээн бар. Олар чыл планын күүсетпишаан, чаржып турар эш-өөрүнүң күш-ажылчы тура-соруун кодуруп турар. Доозукчу чылдың планнын онаалдаларын күүседип, чээрби бешки партийин съездини чедиишкинниг утkуурунче угланган ажылдап турар — деп, «Детский мир» магазинниң директору Н. Вишуренко чугаалады.

Моон алган көөрге, кайы-даа магазин чыл эгезинде алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседир, чоннуң чаагай чоруун улам ынай кодурер хереекке төлептиг салыышкынын киирерлер.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ЧУРУКТА: «Саян» универмагта тураскаал белектер салбырының эргелекчизи, мурнакчы садыгжы В. Сандай ажыл үезинде.

Депутат-биле ужурашкан

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты салбырының № 45 соңгулда округундан депутат, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары Шангыр Биче-оолович Куулар-биле соңгуңчуларның ужуражыышкыны болган. Депутат соңгукчуларынга ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң чоокта болуп эрткен сессияларынга чугаалашкан айтырыгларга доктаал, СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң материалдарын тедаргай таныштырган. Ол ышкаш соңгукчуларның чагыгларының күүселдезин, районнуң ажылчы чоннарының тоску беш чылда чедип алган чедиишкиннерин база чедир кылдынмайн турар үүлдерни ханы анализтеп чугаалаан.

Ужуражыышкын үезинде салбырда тудугжу Саая Модун, малчын Монгуш Доспан, электрик Монгуш Бойбу, совхоз директору С. И. Ильенков болгаш өскелер-даа санал берип, салбырның ажыл-ижинде чедер-четпестерни чугаалап, чаа чагыгларны бергеннер.

Х. МОНГУШ.

Барыын-Хемчик район.

—●—

Депутат хүнү

Чөөн-Хемчик районнуң хоорай болгаш көдээ Советтериниң күүсекчи комитеттери Депутат хүнүн эрттирерин организастап, чоннуң бүрүн эргелиг төлээлериниң моон соңгаар ажылдаарынга ажыктыг кылдыр болдуруп турар.

Чадаана хоорай Совединиң күүсекчи комитеди (даргазы В. Сарыглар) чоокта чаа Депутат хүнүн бедик деңнелге эрттирген. Район Совединиң күүсекомунуң секретары Д. Д. Дүлүш ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында Дүрүмүнге хамаарыштыр илеткелдиг кылган. Советтерниң организас-массалыг ажыл-чорудулгазының чедиишкинниг болурунга депутаттарның ролүн онзалап айтып, Россия Федерациязында, Тыва АССР-де, районда Советтерниң амыдыралындан чамдык тода чижектерни көргүскен. Депутат бүрүзү Советтерниң сессияларының, күүсекомнарның үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш контрольга идепкейлиг киришкен турар. Бо талазы-биле районда, хоорай Совединиң депутаттарының ажылында эки дүржулгаларны болгаш четпестерни илеткелчи чижекке көргүзүп чугаалаан.

«ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң улус ажыл-агыйынга ролю болгаш оон күүселдезидиниң организастыг үндезинниери» деп темалыг илеткелди райкүүсекомнуң сан килдизиниң эргелекчизи К. Д. Ондар кылган. Күрүне болгаш чурт бюджединиң күүселдезиниң янзы-бүрү киришпе, чыылдаларының боттанылгазының талазы-биле тодаргай анализти кылган.

Оон дараазында делутат Л. В. Селина бодунуң округунуң соңгукчуларының ортузунда чорудуп турар ажылының дугайында дүржулгазын чугаалаан. Депутаттар М. Чындай, П. Диис-пей, А. Монгуш олар саналдарын бээп, хоорай Совединиң организас-массалыг ажылдарын илергейлээн.

Ол ышкаш Хайыракан көдээ Совединиң күүсиому Депутат хүнүн бедик идейлиг деңнелге эрттирген.

М. СЕВЕН.

Спорт

ИНСБРУК АК ОЛИМПИАДАГА БЕЛЕН

Тирольдуң пайысылалы — Инсбрукка XII кышкы олимпийжи оюннарга белеткел сөөлүреп келген. Ол даглыг черде тутқан 35 улуг бажыннарга удавас дыка хөй чүрттардан Австрияга бээр спортсменнер дола бээр.

Организакчы комитеттиң удуртукчулары спорт тудугларын шуптузуу маргылдаалар кылырынга белеп деп аалчыларга болгаш журналистерге бүзүредип турарлар, Олимпийжи оттуң чалбышталып үнер чери Бергизель дээр даг өдөөнде трамплинни чаарткан. Аңаа 1964 чылдың олимпиадазының ужугар хаакчыларының маргыжып турганы билдингир болгай. Игле дээр дагның кадыр-берт мээстеринге эрткен чылдың эгезинде-ле чадаг-шанак-биле чуңгулаарларга болгаш бобслейжилерге кылымал чүнгүну белеткепкен турган. А далай деңнелинден ийи мун хире метр бедикте Биргитцкопфльдиң шыпшык бажындан эгелээш, оон өдөөнге чедир хаактыг чуңгулаар тускай орукту иткөөн. Ынчаарга кадыр дагдан дүрген бадарының маргылдазының киржикчилери Пачеркофель дээр сүүрден бадарлар.

Өлөөн каш чүрттарның, өң-нелаңгыяда Австрия биле ГДР-ниң хаакчылары олимпийжи орүктарда белеткенип эгелей бергеннер. Ол ышкаш конькичилерниң маргыжары доштуг шөлдү солуннар база тергиин деп мактап бижип турар. Ында база-ла белеткел эгелей берген. Олимпиаданың организакчыларының дынзатканы-биле алырга, АКШ биле ССРЭ өң хөй кижилиг командаларны чорудар ужурлуг. Ынчангаш АКШ-тан 123, ССРЭ-ден 110 спортсменнер баар деп чагыг киргеп.

Австрияның командазында 110 атлеттер бар, Италия Инсрукче 95 спортсменнерни, ГФР—93, Швеция — 80, Канада — 74, Польша — 71, Финляндия—70, ГДР—база-ла 70, Норвегия —63, Великобритания — 62, Япония биле ЧССР-ниң кайызы-даа 58—58 спортсменнерни чорудар.

Ол ышкаш маргылдаалардың Швейцария, Румыния, Австралия, Нидерланды, Венгрия, Франция, Бельгия, Исландия, Лихтенштейн, МАР, КУДР, Чаа Зеландия, Турция, Болгария, Аргентина, Греция болгаш өске-даа чүрттар база киржир.

Бир эвес делегейниң Олимпийжи комитеди бодунуң ол маргылдаалар будүүзүнде болур сессиязынга Андорраны бодунуң хүрээлеңиге хүлээп аптар болза, ол безин бодунуң төлээлекчилерни чорудар деп турар.

Баштайгы саналганы ёзугаар алырга, ак олимпиадага 1700 хире журналистер баар. Оларга ажылдаар өрөөлдерни, телефон болгаш телекс черлерин белеткеп турар. Парлаага төвүнге дериг-херекселдерни тургузарын доозуп, маргылдаа болур черлерниң электроннуг самбыраларын болгаш оларның түңнелдерин доп-дораан үндүрер херекселдерни шенеп турар.

ШЫДЫРАА КӨРҮЛДЕЗИ

Тыва АССР-ниң шыдыраа талазы-биле чемпионады—Чаа чылдың будүүзүнде республиканың спортчу ӀӀмыдыралынга чугула болуушкуннарның бирээзи болган. 3 спорт мастеринге кандидаттар, 21 бирги разрядчылар киришкен 28 ойнакчының аразынга өөскөөн чилиг спортчу демисел шыдыраа талазы-биле күштүг көрүлдези болган. «Тыва дагдүгү» комбинаттың инженери, республика чемпиону М. Адыгоол швейцар системаның маргылдазынга 9 салыгга эрткен чылын 7 санны алган болза, бо чылын ону 7,5 чедир өстүрүп, чемпион адын база катап камгалап алган. Бистиң шыырак бирги разрядчыларывыс Максим Монгуш, Ө. Бегзи, В. Стифоров спортчу демиселдя мастерге кандидаттарбиле деңге чорудуп келгеннер. Кандыг-даа маргылдазага ырай чедимче чок ойнаар гаварылгалар тургулаар. Шынаала, бо удаада дээре деп саналтырып турар Ю. Белов, Д. Буду, Ю. Быксы, Х. Ондар, С. Ооржак олар боттарының сагыжынга чедир ойнап шыдавайн барганнар.

Бо чемпионат мооң мурнунда чылдарынга деңнээрге хөй санныг шыдыраачыларны хаара тутқан конгуг массалыг чемпионат болган. Ынчалза-даа мурнуида турганы мышкаш оон шилилдектери база-да биезги-ле биске билдингир шыдыраачылар болгулаан.

Чемпионат доозулган соонда болган шыдыраачыларның уралынга оларның хөй кезии долгандыр ойнаар система-биле республика чемпионадын эрттирерин саналдаанар. Ол чоруқ чемпионну ылаштыг шын илередиринге маргылдаа эрттиреринің эки хевириниң бирээзи.

Эрткен чылды түңнеп түр, шыдыраа федерациязының ажылында чедиишкиннериниң болгаш четпестериниң барын демдеглекей-дир мен. Шыдыраның кол төвү — Кызылдың шыдыраа клуву болуру чугаажок, чүге дээрге аңаа найысыладың болгаш республика чергелиг улуг маргылдаалар удаа-дараа эртип турар-дыр. Ынчанмыже мында кандыг-даа ажыл чоруттунмайн турары—тазырымча чок байдалдарны тургускаңы биллингир. Оон иштики казаталгазынче сагыш салбайн турарындан, клуб иштинде хөрекке илдигер, көрүштүг үүг-даа чок. Чаңгыс кижи-биле ойнаар хөй кижи киржикчилиг маргылдаалар, лекция, беседа, солун ужуражылгалар эртпейн турар. Күш-культура бажының дирекциязы (директору Н. И. Бражников) республика чемпионадынга безин соң киржикчилерни шыдыраа шактарыбиле хандырып шыдаваан. Оон түңнелинде чамдык шыдыраачылар шактарын боттарының бажыңнарындан экжеп, ойнап тургулаан.

Өлөөн хөй аныяк шыдыраачыларның аразында шак-биле дүрген ойнаар, чиик салыгларойнаарыңче хандыкшылы келереп турар үүлдер бар. Оларны кижи көөрге, парктың шыдыраа ойнаар павильонунда аңаа ойнап улуг бээнин көзүлбес кылдыр таапкылап каапкан, кузумзуг чыттыг ыш аразында орай дүнеге чедир ойнап олургулаар. Олар шыдыраның эгезин болгаш төңүүзүн ойнаарының талазыбиле теоретиктиг билигелерин бедитпейн турар. Ынчангаш В. Селиверстов, В. Заворин, Д. Канчыыр ышкаш шыдыраачылар чылдан чылче өзүлле чок ойнап, республика маргылдазынга киржир шаа чок бслуп турарлар.

Шыдыраачы кижиге аажок хөй күш болгаш үе-шак негеттинер. Шыдыраның бедиинче көдүрүүр дээе, хөй-де дилээшкиннерни, улуг күш-ажылды кылып чорудар апаар. Оон-биле кады спорттуң бо хевирги кижиниң бодунга эргежок чугула: боданыыр, сагынгыр чоруун, туруштуг болурун сайзыралыш, кижизилер.

Республиканың алээди уругларның спорт школазының шыдыраа салбыры ам йи чыл улаштыр ажылдап турар. Ында 6 болук бар. Оларны № 15, 14, 7, 2 школаларда тургускан. Бүдүн чыл дургузунда А. Богаткин, А. Кольчимов, А. Габеев болгаш өскедээ чамдык өөренекчилер ийи-ги разряд чедир өзүп кел чоруурлар. Оларның иштинден В. Шапрянский бирги разрядтыг. Шыдыраа салгалының мынчаар өзүп орары өөрүнчүг.

Н. ШИШИГИН,
мастерге кандидат.

Кижи болгаш бойдус

АРТЫЫ, ИШТИИ ТАЙГАЛАРДАН

Бистиң аңныыр-тывыш ажыл-агый коллективиниң тывыжылары беш чылдың доозукчу чылының онаалдазын чедиишкинниг күүселдир дээш күш-ажылчы өөлчегге турушкаш, багай эвес ажылдаан.

Коллективтиң тывыжылары бо чылын ниитизи-биле 202 мун рубльдиң өлүк аймаан болгаш оске-даа тывыжылыг тывыштыг Төрөөн чуртка бээр хүлээлгени алган. Аңчыларның, оске-даа тывыжылыгларның шудургу ажылдап турарының ачызында аңныыр-тывыш ажыл-агый черн чыл онаалдазын ноябрьда-ла ажыр күүседип, чуртка 225 мун рубльдиң өлүүн болгаш оске-даа тывыштыг берген. Оон иштинде өлүк аймаан 116 мун 600 рубльге кирип, пландан 31600 рубльди ажыр берген. Диңиг планы 22 мун санга көрүнгеп, а херек кырында 35 мунга күүсеттинген.

Бистиң коллективтиң бодунуң штаттыг аңчылары аңнаарынга хавдыкшылдыг эки тура аңчылар-биле катай 400 ажыг кижи Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарының ан-меңниг тайгаларында аңнаашкынын үргулчүлеп турар. Ооржак Даваага удуртқан алды кижи составтыг бригадавыс соңгу таңдының тывыштыг черлеринде аңнап турар. Ол бригада 1500 диңиг өлүрер онаалда алгаш, 5000 кылдыр күүсеткен. Дурзулгалыг аңчы М. С. Шагарин хүлээлгезин күүседип, 5 кижи-ти, 160 диңнии дужаагаң. Аңнаарынга сонуургалдыг эки турачы аңчылар бистиң тывыш планывыстың күүселделиг болурунга улуг дузаны чедирип турар, Пенсионер Д. А. Путинцев барык он чыл дургузунда өлүк тывыжының херөөнге идепкейлиг киржип турар. Ол эрткен чылын 500 рубльдиң өлүүн, эрткең чылдың күскү аңнаашкынынга киришкеш, 430 рубльдиң өлүүн берген. Ол 100 диңнии дээш керээ чаргаш, 200 ажыг диңиг болгаш оске-даа аңнар олчалыг келген. Ам база катап аттанган. Хөндергей бажының тайгаларынче аңнап чорупкан. Ол ышкаш эки турачы аңчылар Н. С. Бойду 450 диңнии, В. Б. Үзек 190 диңнии, 1 бөрү олчазын дужаганнар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1975 чыл) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң төсөү чыыжының дөртку сессиязының материалдарын тывыштылар танышкаш, улам хейаът кирип, партияның XXV съездизин төлептиг үткүүр соруга-биле январь февраль, мзрт айларда 60 мун рубльдиң өлүүн Төрөөн чуртка киирерин шиитпирлээн. Колхозтуң аңчылары тайгаларда олча-омактыг ажылдап турарлар.

Р. ДАМДИНОВ,
Чадаанада «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының улуг охотоведи.

ШИВИНИ КАМНААЛЫ

Чаа чылдың шагаазы. Бо магалыг үеде ёлка кылып, бажыныының иштин хөй-хөй ойнаажактар-биле каастап алгаш, чаа чылды байырладыг уткуур, аҗы-төлүп өөртүүр, ал-боттары хөглээри — бисте эки чаңчыл апарган.

Бистиң Ак-Туруг суурнуң барыын талазында чаптылыл үнген арга хөй янзы ыыш-биле байлак. Оларның аразында шиви эдек. Суурнуң үстүү-талазын Шиви-Күдуруу дээни таварылга эвес.

Чыл келген тудум ол шивилер чөөрту эвээжеп кел чыдар. Оон чылдагааны чүдел? Ак-Туруг, Кызыл-Даг, Чаа-Хөл суурдардан чаа чыл уткуур улус оон үргүлчү шивилеп келген. Ол-ла ярытның чаны-биле республиканың барыын талакы районнарынче чоруткан улуг орук эрткен. Декабрь төнчүзүнде олардың ынай, бээр аргышкан машиналарның чолаачылары-даа, аңнаа олурган улузу-даа шийлеп, чангыстап шивилерни дажыглап турда-турда, ам шуут эвээжээни ол.

Ам сонаң көрөлинер: чүгле Ак-Туруг суурга безин чаа чылды байырлаарынга 200 ажыг шиви ажыглаттынардыр. А өскээр суурларже дажыглаттынганын катай санаарга, чеже болуруда?

Байырлал эрткен соонда кудумчу бүрүзүнде ындыы шивилер козургай апаргап, кыыга-даа херек чок болу берген чызары каракка чаржынчыг. Ындыг байдалды кайы-даа суурга көрүп болур. Ону кайы-хамаан чок төтчеглевейн, оода бүрүлерин мал чеминге-даа ажыглаза кандыг боор! Олар хойга, чаш хураганга чугула витаминниг чем болур болгай. Ынчангаш, шивини кезерин болгаш ажыглаарын чуруччудаалынар!

К. КОМБУ.

ЧИТКЕН ДЫТТАР

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозтуң девискээринде Шуйнуң кадыкшылга школазының чанында караногаан кылдыр шыргай үнген чараш арыг бар. Школадан ырак эвесте өзүп үнгүлээн узун чазагай дыттар элээн хөй турган чүве. Ам оларның чүгле төштери арткан-дыр. Ам ак хар бөртөр кедипкен ол төжектерни кезерген, санаңда турдум. Оон саны үжен ажа берди.

Моон мурнунда аңаа узун дыттар турда, оон чанындан бээр школаның өөренекчилери-биле селүүстеп чораан, ол чоргаар ыыштарның хөнүзүн, шиинейнин дагжап турарын кижи магадаар, чурумалдыг бойдуска эргеленирдээ чүве болгай. Ол «читкен» ыыштарны бистиң өөренекчилеривис база чоктап каапкан, арткан дөстерин көргеш, хомудалдыг көргүлеп каан, айтыра бээрлер-дир. Шуйнуң бо бисти бүргөн чурумалдыг бойдузун камгалап, ону харын-даа немей өстүрүп кадагалазарынче Шуй көдээ Советинин күүсекому, оон бүгү чурттакчылары ээ көрүнзе кандыгыл?

А. КЫРГЫС.

ЭЭН ХОВУЛАРГА ҮНҮШТЕР

Саксаул, черкез болгаш кандым дээр үнүштерниң үрезиннерин чыып чорааң кижилерниң сөөлгү болуктери Каракумнардан ээп чедип келгеннер. Үрезин чыыр сезон дыка чедиишкинниг болган. Планда көргениңден дыка хөй —470 тонна үрезин материалын тускай складтарда дужаган.

Республиканың ыяш ажыл-агыйының ишчилери онгу беш чылдың баштайгы чылында саксауду, черкезти болгаш кандымны колдуунда-ла ыракузак одар-белчиирлерге, ниитизи-биле 60 мун ажыг гектар черге тарыыр деп турарлар. Байрам-Алийниң болгаш Марының ыяш ажыл-агый черлери Кара-Кум каналының унунга, а ашхабадчылар—Копет-Дагның суг хөлбээн долгандыр ол үнүштерни тарып, өстүрер сорулгалыг.

Бо бүгүнүң түңнелинде кургаг хат-шуургаанныг оруунга ноган одуруглар сырыйы-биле дуй туруптар. Ноган одуруглар элезиннерниң кожериңге моондактаар, черниң хат-шуургандан үрелирин болдурбас.

(СЭТА).

ЧЫЖЫРГАНА ЧЫЫЛДАЗЫ

Бо чылын Хемчик уңуңуң арыгларында чыжыргананың дүжүдү багай эвес болган. «Сут-Хөл» совхозтуң төвүнде ыяш ажыл-агый участогунуң начальныгы Ховалыг Алдынай ажылчы чон ортузунда тайылбыр-массалыг ажылды чорудуп, чыжырганы камныг чыырынче киҗээнгейни салып турар. Ол участок бо чылын чээрби тонна чыжыргана чыыр планныг. Сөөлгү хүннерге чедир ол участоктуң тургускан бригадалары 15 тонна ажыг чыжыргананы чыып арыгларын, күрүнеге дужаган.

Бора-Тайга девискээринде арга-ыяш хайгааракчызы Сарыглар Назын-оол чыжыргана чыылдазын эки организастап турар. Бора-Тайганың чурттакчыларыга ол 6 тонна ажыг чыжыргананы чыып дужаатваш, планын ажыр күүсеткен. Сарыглар Назын-оол боду чыдыргананы кактаар, белер талазы-биле ам-не идепкейлиг ажылдап турар.

Сут-Аксы суурда Ондар Кошкар-оол 600 кг, Ховалыг Бызыр-оол—400 кг чыжыргананы кактаашаң, дужаган. Аргыяш ажыл-агыйының участогу-биле керээ чарган хамаатылар, тускай бригадалар чыылданы Хемчиктиң арыгларында ам-даа үргүлчүлеп турар.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

ҮНЕЛИГ ҮНҮШТҮ КАМГАЛААР

Чыжыргана кадында кадыкшылды быжыглаарынга эмниг будумелдер барын билир болгай бис. Улут-Хем районнуң арга-ыяш ажыл-агый черинниң ажылдакчылары Шагаан-Арыг хоорайның чанында Белдир-Кежиг деп черниң чоок-кавызында үнген элээн каш дөстерлер чыжыргананы өстүрүп кадагалазарынче багай кичээнгей салып келген. Ону камгалап, каратап, немей өстүрериниң хемчеглерни албаан.

Оон ужурунда ол хайгаарал чок чыжыргананы Арыскан болгаш Арыг-Үзүү суурларның чамдык чүрттакчылары кээргел чокка важылап, каттың сывын сый тутқулап алгаш чоруп турган болгай. Арыг-Үзүү суурда арга-ыяш ажыл-агый салбырының удуртукчузу эш Стародумов Белдир-Кежигде чыжыргананы камгалап өстүрериче моон соңгаар сагыш салыры күзелчиг-дир.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

БАШТАЙГЫ ЧАСКЫ МАРГЫЛДААЛАР

1976 чылдың февраль 22-ден март 15-ке чедир чүрттүн мурнуу чүгүйде стадионнарга хээн болгаш бирги ганаңын колдуунда бүгү футбол командаларының часкы маргылдаазын бир дугаарында эрттирер. Бо дугаайында СЭТА-ның корреспондентизинге ССРЭ-ниң Спорт комитединиң футбол эргелери дыңнаткан.

Телевидение

ЯНВАРЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

7.50—«Мөңге арзылаң бар». Уран-чечен телефильм. 2-ги серия.
8.55—Литературлуг ужуражыышкыннар. Г. Абашидзе.
9.40—«Чалыыларның чогаадылгазы». Өөрүг.
10.10—Уругларга фильм.
11.00—Медээлер.
11.10—Мультфильмнер программазы.
11.40—Киножурнал.
11.50—«Тывызыктар болгаш тывыштар». Өөрүг.
12.05—Уран гимнастика. Интервидениениң кубогу дээш делегей маргылдаазының түңнелдери.

КЫЗЫЛДАН

12.35—«Амыдыралдың арткан кезинде». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия.

МОСКВАДАН

13.50—«Кан канчап катканыл». Уран-чечен телефильм. 3-кү серия. «Маадырлыг чоруқ».
14.55—«Партияның планнары—улустуң планнары». ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазыбиле күрүне комитединиң даргазының орлакчызы Д. Г. Жимарин болгаш политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенский дамчыдылгада киржип турарлар.
15.40—«Съездиден съезд чедир». «Совет Таджикистан». Өөрүг.
18.00—Киножурнал.
18.10—«Партияның планнары—чоннуң планнары».

КЫЗЫЛДАН

18.55—«Акыяк ленинчилер». Дамчыдылга.
19.55—Телефильм.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлыышкынныг муңгагдалы».

МОСКВАДАН

20.00—Мөдээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—Уран гимнастика. Интервидениениң кубогу дээш делегей маргылдаазының түңнелдери. Өөрүг.
21.00—«Съездиден съезд чедир». «Совет Таджикистан».
22.50—23.00—Чанзар.
23.00—23.30 «Ye». Информастыг программа.

Ажаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бичехар чаар. Аязы-бүрү углапыышкынныг хаттың дүргеин секундада 0—3 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге дүне 22—27, хүндүс 16—21, артканнарында дүне 32—37, хүндүс 24—29 градус соор.

Кызылга шөкар булуттаар, чагбас, хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дүне 32—37, хүндүс 24—29 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кинотеатрларда

ЯНВАРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сени, шиңме!» (6—8 үндүрүлгези) 11.30, «Агаар эжиндирикчизи» 9.40, 13.10, 17.10 19.00, «Катерина Измайлова» 15.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Рекети эгидиңер» 9.00, 10.25, «Автомобиль скрипка болгаш Клякса деп ыт» 11.50, 14.05, 16.00, «Бобби» (2 сериялыг) 18.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кортик» 10.00, 12.50, «Чарлыышкынныг муңгагдалы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чөрвен биле Скроллан» 10.00, 12.00, «Ындыг болбас» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амылыралы килдизиниң 37-13, культураа килдизиниң 23-54, сөөлээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информацияа база совет тургузут килдизиниң 20-60, корректорларының 27-41, бухгалтериянның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 4445.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00204.